

**Prof. Ing. Bedřich Šesták, DrSc.; Ing. Ján Hrivnák, CSc.; JUDr. Vladimír Souček;
Mgr. Jan Tvrdek; Ing. Lubomír Polívka; Mgr. Oldřich Krulík, Ph.D.**

Nové trendy reagující na změny bezpečnostního prostředí doma i ve světě

Anotace

Bezpečnostní prostředí, které se týká České republiky, není ani zdaleka neměnné. Česká republika je, podobně jako celá řada dalších zemí světa, konfrontována s mnoha dynamickými a obtížně kvantifikovatelnými výzvami, které je třeba v řadě případů chápat jako výzvy bezpečnostní. Předkládaný text v maximální stručnosti zmíní několik „kacířských“ vizí ve sledované oblasti (sociogenní mimořádné události, privatizace bezpečnosti, ekonomické otřesy).

Klíčová slova

Analýza rizik, „černé labutě“, sociogenní mimořádné události, privatizace bezpečnosti, ekonomické otřesy.

Summary

Security environment, including the situation within the Czech Republic, is everything but immutable. The Czech Republic is, like many other countries, confronted with many dynamic and not-so-easy-quantifiable challenges that need to be understood as a security challenges. The article is briefly trying to mention some of the "heretical" visions in the respective area (sociogenic incidents, privatization of security, economic shocks).

Keywords

Risk Analysis, "black swans" sociogenic incident, the privatization of security, economic shocks.

Nové trendy reagující na změny bezpečnostního prostředí doma i ve světě

① Úvod. Shrnutí tématu.

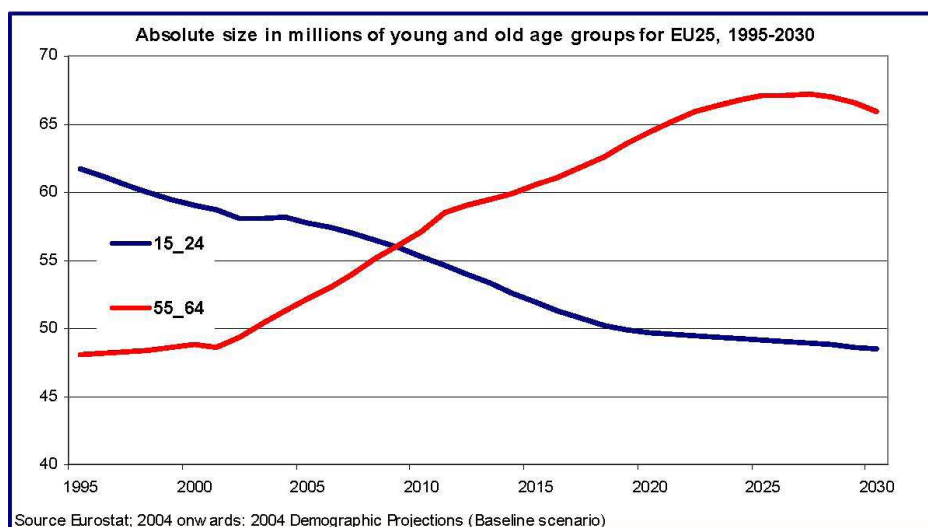
Bezpečnostní prostředí, které se týká České republiky, není ani zdaleka neměnné. Česká republika je, podobně jako celá řada dalších zemí světa, konfrontována s mnoha dynamickými a obtížně kvantifikovatelnými výzvami, které je třeba v řadě případů chápat jako výzvy bezpečnostní. Následující text v maximální stručnosti zmíní několik „kacířských“ vizí ve sledované oblasti.

🔊 Pojem k zapamatování.

Sekuritizace = Proces, v rámci kterého se určité téma, které se donedávna nechápalo jako bezpečnostní výzva, takovým bezpečnostním tématem stalo. Například ochrana životního prostředí, zavádění eura, hypotéční past či dluhová krize.

Populační trendy

V rámci řady zemí Evropy, Českou republiku nevyjímaje, je možné zaznamenat velmi **problematický demografický vývoj**. Počet dětí na jednu ženu je v průměru značně nízký, a pokud se určité země nevyliďňují, je to proto, že propad populace vyrovnává příliv imigrantů. Za několik málo desetiletí se většina zemí Evropy může stát doménou starousedlíků-seniorů a mládeže s imigrantskými kořeny. Je otázkou, na čem bude v takové společnosti budována elementární soudržnost, respektive na jakých základech budou fungovat bezpečnostní sbory takových států.¹

¹ Communication from the Commission COM(2005) 94 final, 2005, s. 20.

Ekonomické potíže a pokles váhy euroamerické civilizace²

Dnešek je dobou, kdy nelze přehlédnout pokles globální role euroamerické civilizace. Děje se tak nejen vzhledem k růstu nových aktérů (Čínská lidová republika, Indie, další mimoevropské země), ale i pod vlivem finanční a ekonomické krize. Krize může ovlivnit i bezpečnostní politiku jednotlivých zemí (změna priorit cílů bezpečnostní politiky, omezení výdajů na obranu, omezení bezpečnostních ambicí). V rámci budoucího formování bezpečnostní politiky jednotlivých zemí tak bude třeba vzít do úvahy výslovněji nejenom ambice, ale i finanční kapacity státu.

To je zřetelně vidět i ve strategických dokumentech významných zemí Západu. Například **Národní bezpečnostní strategie Spojených států amerických** (National Security Strategy) z roku 2010 konstatuje, že hospodářská stabilita a růst je nezbytným předpokladem pro splnění bezpečnostních priorit státu. S tím souvisí vytvoření pracovních míst, reforma zdravotnictví, vyrovnaný rozpočet, technický pokrok a snížení závislosti na dovozu paliv. Prioritou je i bedlivější **dozor nad veřejnými zakázkami**, zejména v oblasti vojenství a jednoznačné a průhledné informování daňových poplatníků o tom, jak bylo naloženo s jejich penězi.

Velmi podobně k věci přistupuje i Spojené království a jeho strategie „Silná Británie v době nejistoty“ (Strong Britain in an Age of Uncertainty), opět z roku 2010. Zde zaznívá názor, že hospodářství není oddělitelné od bezpečnostních výzev (ekonomický deficit = bezpečnostní deficit). Inspirativní je opět zmínka o **neprůhledných veřejných zakázkách v bezpečnostní oblasti**, které zapříčiňují nedostatek prostředků na to, co je skutečně nutné. **Tři stěžejní aspekty**, které musí být v souladu, jsou: 1) priority, 2) možnosti pro jejich dosažení a 3) zdroje (bezpečnost stojí peníze, ale je třeba ji chápat jako podmínku budoucí prosperity).

Sociogenní mimořádné události

Sociogenní mimořádná událost představuje nenadálou (i když při včasném rozpoznání a identifikaci jejích indikátorů předvídatelnou) událost, která vznikla v důsledku narušení sociálních vztahů mezi sociálními skupinami navzájem nebo mezi sociálními skupinami a státní nebo veřejnou sférou.

Tato problematika je z hlediska veřejné sféry (bezpečnostní komunity) České republiky dlouhodobě značně podceňovaná, a to i z tohoto důvodu, že vystoupení tohoto typu byla v průběhu posledních let značně místně i časově omezena (extremistické akce, jednorázová vystoupení s lokální motivací – např. protesty proti umístění skládek, spaloven odpadu, uprchlických zařízení atd.). Aktuální výzvu pak představují incidenty na Šluknovsku (přelom léta a podzimu 2011).

² NOVÁKOVÁ, Jaroslava; KRULÍK, Oldřich. Aktuální trendy v oblasti vytváření národních strategických materiálů pro oblast bezpečnosti. In XVII. mezinárodní vědecká konference: Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí: 30. až 31. V. 2012. Ed. Ladislav ŠIMÁK. Žilina: Fakulta špeciálneho inžinierstva Žilinskej univerzity, 2012, ISBN 978-80-554-0537-7.

Jak v České republice tak v blízkém či vzdálenějším zahraničí akce, označitelné za sociogenní mimořádné události typu nabývají na počtu a intenzitě. Již dávno se přitom nejedná o doménu extremistů nebo o akce lokálního významu (divácké násilí, akce ochránců přírody atd.). Do akcí tohoto typu (stávky, demonstrace, blokády) se přitom v nemalé míře zapojují „státní zaměstnanci“ což je ještě varovnější. Sociogenní mimořádná událost přitom může zakládat i nutnost plošného nasazení sil a prostředků bezpečnostních, popř. záchranných složek, zejména Policie České republiky. Příslušníci těchto složek se však mohou samy na průběhu této akce aktivně podílet ([jako protestující](#)).

Nestabilita politického prostředí, nepříznivý socioekonomický vývoj provázený rozkolísáním ekonomiky, změny v hodnotovém žebříčku společnosti, to vše jsou faktory, které mohou společnost destabilizovat a stát se důvodem pro příklon k radikálnějším či extrémním řešením nahromaděných problémů. Výše popsané podmínky jsou pak živnou půdou pro extremisty, stávky, manifestace a jiné, v krajním případě i násilné, vyjadřování postojů na veřejnosti.

Sociogenní mimořádná událost zpravidla nevzniká jako „blesk z čistého nebe“. Genezi negativního sociálního jevu velké intenzity předchází vznik a přítomnost určitých sociálních faktorů (indikátorů) v sociálních vztazích, ze kterých lze dovodit, že v sociální realitě existuje určitý problém, který je vnímán jako příčina, podmínky nebo situace, které vznik sociogenní mimořádné události usnadňuje, podporuje.

Na tomto místě je třeba zdůraznit, že bezpečnostní složky státu se s uvedenými scénáři často setkávají až v okamžiku jejich vyhocení. Není vhodné ba ani možné očekávat, že bezpečnostní složky vyřeší do důsledků situaci, která vyvěrá z ekonomických, náboženských či etnických kořenů. Do takového úsilí se musí zapojit mnohem širší spektrum aktérů.

Privatizace bezpečnosti

Bezpečnostní systém České republiky musí v posledních letech řešit skoro stejný rozsah činností s výrazně menším objemem sil a prostředků. Snaha o zapojení dalších aktérů (obce, kraje, fyzické osoby) ne vždy dostačuje k vyřešení situace. Téma respektive vyklizení určitých bezpečnostních (policejních a dalších pozic) veřejným sektorem proto patří mezi palčivá témata současnosti. Jedním z možných dopadů tohoto trendu, který probíhá v různých zemích často podstatně odlišně, může být i snaha o „privatizaci bezpečnosti“, tedy „obsazení“ vyklizených nebo nedostatečně vykonávaných aktivit [soukromým sektorem za úplatu](#).

Nejedná se přitom o jediný možný model dalšího vývoje, jak ukazují i příklady ze zahraničí. V řadě zemí jsme nejenom svědky „**privatizace**“ bezpečnosti, ale existují i příklady „**deprivatizace**“ tedy znovuzavedení státního monopolu na určité aktivity (obvykle po určitém incidentu, který prokázal selhání soukromých firem: ostraha letištního odbavení ve Spojených státech amerických a Ruské federaci, ostraha metra v Madridu atd.). V celé řadě zemí existují příklady toho, že pokud se výše uvedený trend řešil a podchytil včas, bylo možné existující mezeru zaplnit postupně budovanými dobrovolnickými strukturami. Naopak nezvládnutí situace a **živelný rozpad bezpečnostního standardu** vede v určitých lokalitách, včetně České republiky, k **nasazování soukromých bezpečnostních agentur** či ke vzniku místních **domobran**.

Otřes v oblasti finančních vazeb ve společnosti

To, co je v současnosti označováno jako „ekonomická krize“ či „dluhová krize“ může za určitých podmínek (které je možné obecně nazvat krizí důvěry ve spekulativní kapitál) vést k celé řadě obecně negativních pod-scénářů:

- Nedůvěra v možnost nadnárodní finanční politiky (odmítání přijímání eura).
- Nedůvěra v peníze jako takové (odmítání dalších národních měn, více či méně navázaných na euro, dolar atd. – včetně koruny).
- Konec důvěry ve státní dluhopisy (které koneckonců s důvěrou v konkrétní stát a schopnosti plnit jeho závazky stojí a padají).
- Konec důvěry i v takové stálice, jako je např. zlato a – přinejmenším dočasný – příklon k [barterové směně](#).

Tyto eventuality ve větší či menší míře budou znamenat nejistotu ohledně vzájemných pohledávek řady aktérů (dluhy, hypotéky, pravidelné platby, ceny stěžejních komodit), jejíž dopady lze jen stěží dohlédnout. Dlužníci budou zřejmě v podstatně lepší pozici než věřitelé,

osoby se zásobami nebo zdroji vlastních potravin (venkov celkově) na tom bude lépe než populace panelových domů.

Některé státy (ale možná i regiony, obce či lokality) se budou snažit izolovat od vnějšku (vydávat například vlastní „měnu“ jako tomu bylo po I. světové válce v řadě obcí Rakouska, Německa atd.). Případná normalizace stavu by byla jen pozvolná, aktéři by se snažili shromažďovat (relativně) trvanlivé a obecně žádané komodity (nový merkantilismus – tato eventualita je v ostrém rozporu se základními myšlenkami toho, co je dnes Evropskou unií), přičemž je otázka, zda by mezi ně patřilo zlato, nebo spíše jiné komodity. Mezinárodní trh jak ho známe dnes, by byl minulostí. **Poznámka:** Tato eventualita by sama o sobě znamenala vodu na mlýn anti-systémovým či populistickým snahám („vláda pevné ruky“, „pořádek namísto svobody“), či jiné neutěšené scénáře.

Technologický kolaps nebo otřes v rámci moderní civilizace

Kolapsy tohoto typu se v rámci moderní společnosti de facto běžně stávají. Zatím se tak však dělo v místně a časově omezených podmínkách. Pokud by kolaps překonal určitý rozměr, mohl by se stát neřešitelným a společnost by se tak vrhla ve vývoji o určitou dobu zpět (v případě nejvíce pesimistických scénářů až o desetiletí a byla by nucena hledat zcela jiné technologické postupy, odolné proti přírodním vlivům nebo více decentralizované a odolnější proti úmyslným člověkem způsobeným útokům). Stěžejní varianty jsou možná tyto:

- Kolaps Internetu jak jej známe. Důvod je irelevantní (kyberválka či cokoli). I když by se systém znovu rozchodil, důvěra v něho by byla omezena a mnoho operací by se přinejmenším několik let více zálohovalo „na papíře“. Došlo by i k rozdělení Internetu na lokální „internety“ (Čínská lidová republika, arabský svět).
- Kolaps všech elektronikou řízených struktur (například v důsledku sluneční bouře nebo jaderným výbuchem emitovaného výboje).
- Totální kataklyzma, například v důsledku výbuchu makrovulkánu. Klima by se změnilo tak, že by přežil jen zlomek současné populace (zatmění, mráz, nemožnost cokoli pěstovat).
- Kolaps letecké dopravy v důsledku erupcí sopek. Jistým řešením by byly vzducholodě (pomalejší, ale schopné unést větší užitečnou zátěž na určitou cenu paliva), ale technologický přesmyk směrem k nim by si vyžádal několik let.
- Rozkolísání elektrárenských sítí v důsledku nekoordinovaných politik některých států Evropy.

Informační útok („kybernetická válka“)

Tuto eventualitu lze chápat jako určitou „podmnožinu“ předchozí pasáže. Pozitivní roli moderních informačních a komunikačních technologií v současné společnosti lze jen obtížně přehlédnout. Tyto technologie se vyznačují celou řadou vlastností, které znamenají nejenom výhodu pro bezúhonného uživatele, ale i pro útočníky všeho druhu (a často zároveň nevýhodu pro specializované bezpečnostní složky). Zákony, postihující kriminální chování

v uvedené oblasti, jsou stále ve vývoji a existují spíše ve fragmentech, vytvořených z hlediska zájmů jednotlivých států. Zákony v jednotlivých zemích se od sebe výrazně liší, aktivita v jednom státě nelegální je jinde legální. Některé státy postrádají zákony v této oblasti vůbec. Trvale přitom stoupá objem a důležitost zpracovávaných, přenášených, sdílených a uchovávaných dat. Data a systémy na jejich zpracování představují aktiva obrovské hodnoty pro jejich vlastníky.

Moderní společnost je přitom na provozu informačních a komunikačních technologií závislá. V moderní společnosti téměř vše, od zdravotnictví, přes dopravu a bankovníctví, až po vojenské složky, závisí na počítačových sítích. Poskytování řady služeb souvisí s požadavkem na trvalou dostupnost, tedy nepřetržitost, bezvýpadkovitost služby. Lidé si jen obtížně představují, jaký afekt může zranitelná infrastruktura znamenat. Zničující útok na kyberprostor může znamenat kaskádovité zničení řady navazující infrastruktury: potíže ve zdravotnictví, vysazení klimatizace v tunelech. Zastaví se ropovody, přestane výroba v mnoha továrnách, družice se vymknou kontrole, nebude možné používat bankomaty. Kybernetický incident velkého rozsahu by zároveň zpravidla omezil možnost využívat telefonní síť, včetně služeb tísňového volání. Úspěch v boji o kybernetickou bezpečnost je bez nadsázky otázkou bytí či nebytí civilizace jako celku. Protipatření, která by útok proti informačním systémům ztížila, jsou velmi nákladná. Řada zemí si uvědomuje, že jejich síly by jen stěží mohly uspět ve standardním vojenském střetu s nejvyspělejšími státy světa (např. zeměmi Severoatlantické aliance). Proto ubírají své aktivity směrem k možnostem boje v kyberprostoru. Překvapivý útok zde může podkopat obranyschopnost o poznání silnějšího a „bohatšího“ protivníka.

Zřejmě nejpodrobněji je popsán případ „kyberútoku“ proti Estonsku na konci dubna 2007. Krizi vyvolala vlna útoků, během kterých byly servery veřejných institucí a klíčových bank náhle zahlceny desetitisíci požadavky na služby, což způsobilo jejich dočasný kolaps.

Co se týče závažných událostí v této oblasti v České republice, je třeba zmínit, že v únoru 2009 došlo v rámci firmy Supronet k „překlepu v konfiguraci směrovače“. To znamenalo, že jako optimální se do internetu propagovala nesmyslně dlouhá trasa a to počtem až 100 000 požadavků za vteřinu. Na určitou dobu zaznamenalo okolo poloviny zemí světa výpadek Internetu. To ukazuje, že nejen úmyslný útok, ale i banální shoda náhod, může znamenat fatální důsledky.

Deficit komodit

Rostoucí světová populace, pokračování prakticky nelimitovaného konzumního způsobu života v zemích Západu a prudké zvyšování životní úrovně v dynamicky se rozvíjejících zemích (Čínská lidová republika, Indie) ovlivní dostupnost klíčových komodit v globálním měřítku. V posledních pěti letech se zvýšily obavy ohledně energetické nezávislosti. Snižující se produkce v rámci Evropy znamená, že do roku 2030 bude muset být až 75 % ropy a plynu dováženo. Tyto dodávky budou pocházet z omezeného počtu zemí, z nichž mnohé čelí ohrožení stability. Stojí před námi tedy řada bezpečnostních výzev, jež vyžadují odpovědnost a solidaritu všech členských států. Energetická politika Evropské unie kombinující vnější a vnitřní rozměr. Společná zpráva vysokého představitele a Komise stanovila v červnu roku

2006 hlavní prvky. V rámci Evropy je zřejmě potřeba jednotnější trh s energií s větším vzájemným propojením a zvláštní pozorností věnovanou nejvíce izolovaným zemím a krizové mechanismy pro řešení dočasného přerušení dodávek.

Zásadně důležitá je větší diverzifikace paliv, zdrojů zásobování a tranzitních cest a také řádná správa věcí veřejných, dodržování zásad právního státu a investice ve zdrojových zemích. Politika Unie tyto cíle podporuje prostřednictvím závazků vůči střední Asii, Kavkazu a Africe a také prostřednictvím Východního partnerství a Unie pro Středomoří.

V rychle se měnícím globálním světě získávají otázky zajištění energetické a surovinové bezpečnosti stále větší význam. **Soutěžení o přístup ke zdrojům strategických, zejména energetických surovin, se stává nedílnou součástí mezinárodních vztahů.** Prioritou je vytvářet předpoklady pro nepřerušované diverzifikované dodávky strategických surovin a v domácím prostředí pak předpoklady pro stabilní dodávky elektrické energie a pro tvorbu strategických rezerv státu. Rostoucí důležitost má i oblast **potravinové bezpečnosti** a zajištění přístupu ke **zdrojům pitné vody**.

Namísto závěru: V čem je dnešní situace specifická

Společnost i bezpečnostní komunita čelí vlnám reálných či domnělých hrozeb, které se „valí“ a ve veřejnosti se vzbuzují pocity, že to je klíčová priorita. De facto dochází k tomu, že bezpečnostní agendy vlád a států jsou do značné míry řízeny vnějším mediálním tlakem a ne vlastní expertízou.

@ Odkazy na další studijní podklady, určené k doplnění a rozšíření poznatků

- [Šárka Waissová, Od národní bezpečnosti k mezinárodní bezpečnosti Kodaňská škola na křižovatce strukturálního realismu, anglické školy a sociálního konstruktivismu](#)
- [Petr Martinovský, Sekuritizace hrozby nedostatku vody v České republice](#)
- [„Černé labutě“ v ekonomické oblasti \(jedna z mnoha úvah na toto téma\)](#)
- [Sekuritizace jaderné bezpečnosti ve Spolkové republice Německo](#)